

MESLEKİ EĞİTİM POLİTİKALARINA DEVLET-SERMAYE İLİŞKİLERİ AÇISINDAN BAKMAK

Vocational and Technical Education Policies from the State-Capital Relations Perspective

Ezgi Pınar*

Öz

Bu çalışma Türkiye’de eğitim meselesinin işgücü piyasasının bir fonksiyonu haline gelmesini; eğitim ile işgücü piyasası arasında kurulmak istenen organik ilişkiyi konu edinmektedir. Mesleki eğitim politikaları öncelikle devlet-sermaye ilişkilerinin neoliberal proje kapsamında yeniden yapılandırılmasının bir parçası olarak okunmaktadır. Değişen üretim rejimi ve küresel rekabet bağlamında, işgücünün söz konusu rekabet koşullarına göre eğitilmesi ve vasıflandırılması veya niteliğinin ve verimliliğinin artırılması kamu politikası aktörlerinin temel gündemlerindedir. Bunu mesleki eğitim politikası düzenlemelerinin genel bir çıkar olarak sunulması izlemektedir. Mesleki eğitime dair artan bu ilgiyi, eğitimin ekonomik ve ideolojik yeniden üretimi işlevleri gözetilerek; birikim stratejisi ve hegemonya projesi kavramları ile tartışmak hedeflenmektedir. Çalışmada eğitimin, daha özelden mesleki eğitimin işlevine ve bu işlevin neoliberal yeniden yapılandırmadaki özgün rolüne bu kavramsal çerçeve ile bakılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mesleki eğitim politikaları, neoliberalizm, birikim stratejisi, hegemonya projesi, küresel rekabet

Abstract

This research problematizes the way how education is a means for the labour market restructuring and tries to understand the aim of establishing an organic relation between education and labour market. In the first place, vocational education policies are seen as a part of the process of restructuring state-capital relations within the scope of neoliberalisation. Within the context of transformation of regime of production and global competition; for public policy makers, problems of education and skilling the labour force or the question of its productivity and

* Dr, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, İstanbul, Türkiye, ezgipinar@yahoo.com
PhD, Istanbul University, Faculty of Political Sciences, Political Science and Public Administration, Istanbul, Turkey
Geliş Tarihi / Received: 01.02.2017 - Kabul Tarihi / Accepted: 04.02.2017

quality appear as significant concerns. By this means, regulations of vocational and technical education are being presented as irrevocable for the national interest. Increasing interest on vocational education should be thought in terms of the ideological and economic reproductive functions of the education system that will also enable to discuss the issue with reference to concepts such as accumulation strategy and hegemonic project. In this regard, this research questions the function of vocational education and its distinctive meaning for the neoliberal restructuring.

Keywords: Vocational and technical education policies, neoliberalism, labour force management, accumulation strategy, hegemonic project, international competition

Giriş

Bu çalışmada, mesleki eğitime alanına dair artan ilgi, özellikle 2000'lerin ikinci yarısından itibaren, masaya yatırılacaktır. Eğitim reformu söyleminin bugünkü muhtevası ile 1990'lardan bu yana özellikle yeni sağcı hükümet ve partilerin ajandalarında önemli bir yer tuttuğu görülüyor. Eğitim reformu olarak adlandırılan süreçte gündeme eleştirel yaklaşımlar bakımında neoliberal eğitim paradigması kavramı ile karşılaşmıştır. Bu çalışma bakımından mesleki eğitimde neler oluyor sorusunu önceleyen soru eğitimde neoliberalleşme ile ne anlatılmak isteniyor sorusu olmuştur. Eğitim sektörünün politika yapımcılar açısından güncelliğinin yanı sıra eğitim politikalarına eleştirel yaklaşımların sunduğu neoliberal eğitim politikaları kavramı eğitim politikasını alanını dikkate değer bir konu olarak biz araştırmacıların ilgisine sunmaktadır.

Neoliberalleşmenin eğitim üzerindeki etkileri dendiği zaman öncelikle özelleştirme ve/veya piyasalaştırma gibi süreçlere işaret edilmektedir. Mesleki eğitim alanına daha özel olarak yapılan veya yapılması arzulanan müdahaleleri özelleştirme veya piyasalaştırma dışında birtakım dinamikleri görünür kılmayı gerekmektedir. Eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi eğitim reformunun içeriğini büyük ölçüde dolduracak olan bir dinamik olarak açığa çıkmaktadır. Bu tabloda, eğitime yüklenen anlam işgücü piyasası politikalarının bir fonksiyonu olmakla sınırlanmaktadır. Okul-sanayi iş birliği olarak tarif edilen model eğitim politikasına dair tercih edilen bir model olmanın ötesine geçerek, eğitim işgücü piyasaları arasında kurulması arzu edilen organik ilişki temelinde yeni bir eğitim felsefesi anlamına gelmektedir. Neoliberal eğitim veya eğitimde neoliberalleşme dendiğinde bu yeni eğitim felsefesi anlaşılmalıdır.

Eğitimin mevcut toplumsal yapı için geçerli içeriği belirlenirken istihdama olan etkisini hesaplamak makul bir beklenti olarak görülebilir. Nitekim kapitalist bir devlet için eğitimin iki önemli fonksiyonundan biri emek gücünün yetiştirilmesidir. Emek gücünün yetiştirilmesi dendiğinde onun hem

fiziksel hem zihinsel olarak işgücü piyasasının gereklerine göre eğitilmesinden söz etmekteyiz. Bu bakış açısında göre, eğitimle ekonomi arasında kurulacak doğrudan bir ilişki makul ve doğal olduğu kadar rasyoneldir de ve böyle olduğu ölçüde alternatifsizdir. Alternatifler olabileceğini varsaymakla birlikte, çalışma bu alternatiflerle değil alternatifsizlik iddiasının siyasallığı ile ilgilenmektedir. Bunu yaparken eğitim reformu söylemini kuran faktörlere ve bu faktörler üzerinde mesleki eğitim politikalarının şekillenmesine bakmaktadır. Söz konusu rasyonel kurgunun en açık görüldüğü alanlardan biri mesleki eğitim politikasıdır. Bulut (2010:245) mesleki eğitimin iş piyasasının gereksindiği elemanları yetiştirme sorumluluğundan kaynaklı siyasetten azade, nötr bir alan olarak kurgulandığına dikkat çekmektedir. Böylelikle mesleki ve teknik eğitim meselesi işgücü piyasasına ait teknik bir sorun olarak ele alınmakta; siyaset ve sınıf üstü bir politika olarak sunulmaktadır. Halbuki neoliberalizm siyasal bir sınıf projesi olduğu ölçüde, bu projenin uğrağı olduğunu iddia ettiğimiz mesleki eğitim politikalarının siyasallığını ifade etmek gerekmektedir. Eğitim politikalarının siyasallığına vurgu konuya eğitim çalışmalarının çizdiği çerçevenin dışında bakmayı gerektirmektedir

Türkiye’de eğitim politikaları eğitim fakültelerindeki araştırmaların konusu olmuştur. Eğitim araştırmalarının yanı sıra, mesleki ve teknik eğitim politikaları doğrudan iktisat bölümlerinde de konu edilmekte ve özellikle arge, istihdam, ekonomik kalkınma ve işgücü gibi başlıklarla ele alınmaktadır. Ana akım iktisat yaklaşımı eğitimi politika çıktıları ve politikanın kendisi ile sınırlı bir şekilde teknik bir konu olarak görmektedir. Yukarıda ifade edilen kurgu bağlamında, ekonometrik modellerle eğitim-istihdam ilişkisi analiz edilirken, ekonomik kalkınmanın, gelişmenin sağlanması için gerekli eğitim modelini oluşturma veya reform çalışmalarına yön verme kaygısı eğitim ve iktisat alanındaki ilgili çalışmaların temel motivasyonlarından. Mesleki ve teknik eğitim politikalarının siyasal bir analizini yapma çabası içerisinde bu çalışmada, eğitim-istihdam ilişkisine dair ana akım söyleme ve bu ilişkiyi doğallaştıran mutlak ekonomi mantığına eleştirel olarak dikkat çekilmektedir.

Eğitimi Anlamlandırmak I: Eğitimin İşlevleri

Eğitim politikalarının teknik ele alınışının ötesine geçmek onu bir toplumsal olgu olarak ele almak demektir. Kapitalist toplumda ideolojik ve ekonomik olmak üzere eğitimin iki temel fonksiyonu vardır. Bir tarafta, bir ekonomik sistemin yeniden üretilmesi, sürdürülmesi; diğer tarafta, bu sistemin meşruluğunu sağlama gerekliliğine tekabül eden iki temel işlev. Eğitime dair çalışmalar da büyük ölçüde bu iki temel işlevden hangisine odaklandıkları üzerinden kategorilere ayrılmaktadır. Şöyle ki ekonomik yeniden üretimi

model okulu işgücünün üretimi ve sermaye birikimi ile tariflerken (Aronowitz ve Giroux, 1986:77); kültürel yeniden üretimci model,¹ eğitimin hiyerarşik toplumu ideolojik ve kültürel olarak muhafaza edişine ve yeniden üretilişine odaklanmaktadır. Birinci yaklaşım bağlamında tipik bir örnek oluşturan Bowles ve Gintis'e (2011:13)² göre eğitim birikim süreci, ücretli işçi sisteminin yayılması ve girişimcilik ekonomisinden şirket ekonomisine geçişle bağlantılı siyasi ve ekonomik mücadelelere göre şekillenmektedir. Aronowitz ve Giroux, hegemonik-devlet yeniden üretimci model (Hegemonic-State Reproductive Model) adını verdikleri bir üçüncü yaklaşım tanımlarlar. Bu yaklaşımın temel varsayımı eğitim alanının sorunsallaştırmanın bir devlet teorisi gerektirdiğidir. Kapitalist egemenliğin kültür yoluyla yeniden üretimi veya emek sürecinin baskılanmasıyla birlikte özel olarak devlet etkinliğine dikkatlerini vermektedirler.

Eğitime bir devlet etkinliği olarak yaklaşırkenki temel hareket noktaları Gramsci'den mülhem hegemonya kavramıdır. Gramsci için her hegemonya ilişkisi zorunlu olarak bir eğitsel ilişkidir (A.e.:10). Bu yaklaşım, hegemonyanın pedagojik yönünü içeren bir yaklaşımdır ve eğitime dair araştırmalarda hegemonya kavramı sıklıkla bu yönüyle ele alınmaktadır. Yaklaşım aynı zamanda eğitim devlet ilişkisini sorunlaştırmak gerektiğini vaaz eder ve bu bir yandan da sermaye- devlet ilişkisini karakterize eden dinamikleri açığa çıkarmak gerekliliğini işaret eder.

Eğitimi Anlamlandırmak II: Devlet, Sermaye ve Eğitim

Sermayenin eğitim alanıyla doğrudan ve dolaylı olmak diye özetleyebileceğimiz iki şekilde ilişkilendirilir. Hill'in (2004:506) söyleşi ile eğitime dair kapitalist gündem ve eğitim içinde kapitalist gündem (*the capitalist agenda for education and the capitalist agenda in education*). Neoliberalizm eğitimi hem bir sektör olarak sermayenin etkinlik alanı hem de çıktılarıyla itibariyle sermayenin bir girdisi haline getirmiştir. Bunun yanı sıra, kapitalizmin bugün ulaştığı aşamada "eğitim ve eğitimin sonucu ortaya çıkan sistematize edilmiş bilgi, artan bireyselleşme sürecindeki yeni toplumsal ilişkilerde özel bir anlam taşımaya başlamıştır" (Ercan, 1999:24).

Ercan'a göre az gelişmiş ülkelerdeki kalkınma programları açısından özel bir önem atfedilen eğitim olgusu, buralarda da 1980'lerden başlayarak yapısal olarak değişmiştir. Bunun bir boyutu "dünya ölçeğinde rekabet halinde olan kapitalist firmalar ve bireyler açısından iş, eğitim ve sistematik bilginin üretildiği okulların" öneminin artmasıyken (A.e.); bir diğer boyutu da sermayenin talep ettiği bilgiyle birlikte talep ettiği işgücü profilinin de değişmesidir. Mesleki

eğitim politikalarının eğitim politikaları içerisindeki güncelliği ve hacmi böylelikle artmaktadır. Sermaye kendini yeniden üretmek zorunda olduğu kadar genişlemek ve yayılmak zorundadır. Eğitim sektörü de bu ikisine birden karşılık gelmek üzere sürekli yeniden düzenlenmektedir. Bunun çarpıcı ve belki de işgücünün değerlendirilmesi bakımından ileri örneklerinden biri örgün mesleki eğitimin yanı sıra yaygın mesleki eğitim olgusudur. Örneğin hayat boyu öğrenme anlayışı çerçevesinde, yetişkin meslek kursları ile birlikte üretimden arta kalan zaman (yeniden üretim zamanında) değer kazanırken, bir yandan da bu zaman dilimi piyasanın etkinlik alanı haline getirilmektedir.

Eğitimin kalkınma programlarının önemli bir kalemi olması, onun modernleşme teorisi bakımından merkezi rolüne işaret eder. Modernleşme, ileride ihtiyaç duyulacak ulusal niteliklerin projeksiyonu bakımından bir insan gücü planlamasını şart koşmaktadır. Bir başka ifadeyle insan gücü planlaması, gelecek projeksiyonu temelinde modernleşme paradigması ile tam olarak uyumlanmış (Robertson et al., 2007: 12). İşgücünün eğitimi meselesi ulus devletlerin en birincil politikası olagelmıştır. Sermaye birikiminin dönemsel ihtiyaçlarına göre eğitim politikaları ve mesleki eğitim politikaları değiştirilmiş veya yapılandırılmıştır. Eğitimin bugüne kadar ki işlevlerini belirleyen modernleşme paradigması, kapitalizmin altın çağının sona ermesiyle neoliberal eğitim paradigmasına evrilmiştir.

Eğitimde Küreselleşme Etkisi

Küreselleşme kapitalizmin coğrafi olarak yeniden örgütlenmesinin yanısıra ulus devletin sermaye birikim ve üretim koşullarını düzenlemedeki değişiklikleri ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Robertson et al., 2007: 7). Finansallaşma süreçleriyle birlikte küreselleşme neoliberal devleti şekillendiren süreçlerdir. Finans-sermaye devlet eklenmesi bu düzenin bir momenti ve Harvey'in ifadesi ile "zaman ve mekan aşırı sınır ötesi yollar arayan" sermaye birikiminin merkezi sinir sistemidir (A.e.). Bilindiği üzere küreselleşme çağındaki sermaye mantığını açıklayan "zaman-mekan yoğunlaşması" kavramı, "sermayenin mekan stratejik kullanımını ve bu kullanıma metallerin küresel olarak hızlı ve esnek üretim ve dağıtımına olanak sağlayan yeni teknolojilerin eşlik etmesini" anlatır (A.e.).

Harvey'e göre (2005:19) neoliberalleşme, uluslararası kapitalizmin yeniden örgütlenmesinin teorik altyapısını sunmanın yanısıra bunun gerçekleştirilmesi gereken bir proje olarak gündeme almanın kendisidir. Bu uluslararası kapitalist sınıfın gücünün ve sermaye birikim koşullarının restore edilmesi anlamına geldiği ölçüde de politik bir projedir. Devlet ve sermaye güçlerinin etkisinde

sınıf ilişkilerinin yeni bir konfigürasyonudur. Jessop'a (1983) referansla bu yeni düzeni tanımlayacak olursak, bir birikim stratejisi temelinde toplumu örgütleyebilen, örgütleme kapasitesine sahip olan bir hegemonya projesidir.

Küreselleşmeyi bir düzenleme, restorasyonun ötesinde radikal bir dönüşüm olarak gören yaygın bir bakış açısı da söz konusudur. Örneğin Castells (aktaran Brown, 2001:17) tarihte ilk defa bütün gezegenin aynı ekonomi kurallarıyla yönetildiğini belirtir ve bunu radikal bir dönüşüm olarak ele alır. Devrim niteliğinde bir değişim olan küreselleşme sürecinin itici gücü ise enformasyon teknolojilerindeki gelişmeler ve inovasyonlarda ileri gelmektedir.³ Küreselleşme yazınındaki en temel vurgulardan biri de enformasyon toplumu vurgusudur. Bu sadece bilginin niteliğinin değişmesi ile sınırlı bir olgu değildir; teknolojik gelişme daha önce ifade edildiği üzere üretim ilişkilerinde bir değişim anlamına gelmektedir. Üretim rejimindeki değişiklik gündemi post-Fordizm tartışmalarını gündeme getirmektedir. Hegemonya projesi kavramsallaştırmasının işaret ettiği boyutlardan biri de Fordist üretim rejiminden post-Fordist üretim rejimine geçiştir. Jessop (1992) için ikincisini birinciden ayıran özelliklerden biri uluslararasılaşmış ekonomik ilişkilerin derinleşmesi ve yaygınlaşmasıdır. Bununla iç içe giden süreç de bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve buna bağlı olarak üretim sürecinin esnekleşmesidir. Ki bu da teknolojiye uyum sağlamak üzere işgücünün esnekleşmesi veya işgücünün esnekleşmesine olan talebin artması demektir. Özetle söylemek gerekirse, esnek üretim temelinde örgütlenen post-Fordist birikim rejimi çok yönlü ve çok değerlikli (polivalan) bir işçi tipi gerektirmektedir (Jessop, 1992). Post-fordist birikim modeli iç ve dış emek piyasalarının bir koordinasyon içerisinde örgütlendiği bir modeldir. Toplumsallaşma biçimi açısından önem arz eden nokta hem ulusal ölçekte hem de küresel hiyerarşik düzende post-Fordizme geçişin artan bir eşitsizlik barındırmasıdır (A.e.).

Becerilerin toplumsal doğası ile onların kullanılacağı teknolojik ve örgütsel bağlam birbirini karşılıklı olarak belirlemektedir. İnovasyon, teknoloji ve enformasyon ile iç içe geçmiş olan post-Fordist üretim rejimi, işgücünün vasıf ve becerilerinde değişiklikler gerektirmekte, işgücü niteliğinde bir artış beklentisi yaratmaktadır. Endüstrileşmenin ilk yıllarında, ABD ve İngiltere örneklerinde gördüğümüz haliyle, sanayi yapısı emek yoğun ve düşük katma değerliği iken, endüstrileşmenin bir sonraki aşamasının gerektirdiği nitelikler artmıştır. Kimya, petro-kimya, çelik ve elektrik ve hassas cihaz mühendisliği gibi üretim alanları bilimsel bilgiye daha fazla yaslanmaktadır; bu da hem yöneticiler hem işgücü tarafından teknik ve bilimsel bilginin gerektiği anlamına

gelmektedir (Ashton ve Green, 1996: 29). Üçüncü ve (şimdilik) son dalga endüstriler olan havacılık ve uzay, bilgisayar, finansal hizmetler ve iletişim sektörleri bilgi yoğun endüstriler ise üretim sürecine dahil olanların büyük kısmından yüksek düzey yetkinlik beklemektedir (A.e.). Üretim süreçlerinde nitelik değişimi işgücü yönetim süreçlerinin değişmesini beraberinde getirir. Endüstrileşmenin mevcut aşamasında, havacılık sanayi, biyo-teknoloji ve enformasyon teknolojisi temelindeki üretim rejimi yalın imalat ve toplam kalite yönetimi gibi teknikler ile yönetilmektedir. Hem yöneticiler, hem de çalışanlar arzu edilen vasıflar ve eğitim sisteminin çıktılarında beklenen değişmektedir (Ashton ve Green, 1996:111). Üretici güçlerin gelişimi üretim süreçlerini yönetme stratejilerini belirlemektedir. Bu bakış açısıyla Ashton ve Green (A.e.:110) gelişmenin üç evresinden söz eder: “Birinci evreyi emek yoğun üretim ve piyasa koordinasyonu belirlerken; ikinci aşama seri üretim ve büyük şirketlerin mikroekonomik koordinasyonu ile karakterizedir. Üçüncü evrenin belirleyici özellikleri ise yüksek katma değerli ürün ve hizmet üretme biçimleri ve devlet ve piyasanın mikroekonomik koordinasyonudur” (A.e.). Bu belirleyici özelliklerin ulus devletler ölçeğinde farklılaşması beklenebilir ancak ulusal politikaları bu evrelerin tanımlayıcısı olarak uluslararası rekabet sistemi ile içsel olarak ilişkili görmek gerekmektedir. Üretim rejimi ölçeği ile küresel ölçekteki ilişkiyi hegemonya projesi kavramsallaştırması etrafında okumak böylelikle mümkün olmaktadır.

Küreselleşme Etkisinde İşgücü Formasyonu Olarak Eğitim

Sözü edilen uluslararası sistem ulusal ölçekte hegemonya projesi olarak tariflenebilecek süreçlerin çerçevesini çizmektedir. Küresel rekabet sistemine entegrasyon arzusu ulusal politikaları belirlemekte ve üretim süreci dahil olmak üzere bu politikalar küresel gereklilikler etrafında yapılandırılmaktadır. Üretim sürecinde ihtiyaç duyulan yeni bilgi, beceri ve vasıfların eğitim aracılığıyla oluşturulması beklenmektedir. Bu aslında insan sermayesi teorisinin temel savlarından biridir. Bir tarafta insan sermayesi söylemi ile eğitim politikaları arasında organik bir ilişki tasavvur edilirken; diğer tarafta örneğin Standing (2011: 68) insan sermayesinin günümüz eğitim paradigmasının en az insanı yanı olduğunu düşünmektedir. Neoliberal devlet eğitimi katıksız biçimde ‘insan sermayesi’ oluşumu ve işe hazırlama işlevine doğru ittirerek, onu piyasa toplumunun kalıcı bir parçası haline getirmek üzere dönüştürmektedir (A.e.). İnsan sermayesi teorisinin yaratıcısı Becker (1964) için ise ekonomik gelişmenin evrensel yasaları ile uyumlu olması ve milli tarih, kültür ve kimliklerden bağımsız olmasıyla insan sermayesi teorisi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde geçerli bir yaklaşımdır (aktaran Brown, 2001:7). Dolayısıyla, Dünya Bankası gibi uluslararası finans kurumları ekonomiyile

ilgisi olmayan ‘uygunsuz müfredatın’ kaldırılması gerektiğini söylediğinde (Standing, 2011:69); çağrının muhatabı kamu politikası aktörleri uygun bir karşılık aramaya girişirler.

Küresel ekonomik sisteme entegrasyon için gerekli rekabet gücünü arttırmak politika tercihlerinde bir ulus-devletin avantajlı- güçlü olduğu alana yoğunlaşmasından geçmektedir. İnsan gücü, teknoloji, bilgi, işgücü niteliği ve performans gibi kavramlar küreselleşme çağında rekabet gücünün dağılımını da belirleyen kavramlardır ve bu noktada eğitim gelişmiş sanayileşmiş ülkelerde olduğu kadar sanayileşmesini tamamlayamamış ülkelerde de stratejik bir sektör olarak görülmektedir. Bilgiye dayalı vasıf ülkeler arası bu hiyerarşik sistemin üst katmanlarını sahip olduğu üretimsel üstünlüğü devam ettirmelerini sağlamaktadır. Moore’a göre (2007:3), rekabet ve ekonomik kalkınma baskısı gelişmekte olan ülkeleri endüstrileşme politikasından bilgi ve enformasyon dönemine geçme zorunluluğu ile karşı karşıya kalırlar. Sonuç olarak kalkınmayı ortaya çıkaracak yol işgücünün iş becerileri ile belirlenmektedir.

Türkiye ekonomisi için, nüfus fazlalığı, özellikle genç nüfusun fazlalığı sanayi planlarından, eğitim politikalarına birçok alanda rekabet avantajı olarak belirtilmektedir.

Eğitim Reformunun Türkiye Seyri

Uluslararası sermaye hareketi ekseninde uluslararası ve/veya ulusötesi kuruluşlar ulusal politika yapımında etkin özneler olarak görülmektedir. Eğitim sektörü artan bir şekilde bu ilginin odağında yer almaktadır. Dünya Bankası (DB) da kuruluşundan itibaren eğitim alanıyla ilgilenmektedir. Yıllar içerisinde Dünya Bankası’nın eğitim ile ilgili politikalarında da değişiklikler olmuştur. Robertson et al. (2007: 132) bu politikaları üç dönemle tanımlarlar. Devlet eliyle kitlesel eğitimin temel eğitim gündemini oluşturduğu 1945-1979 yılları ulusal kalkınma dönemidir. Bu dönemde UNESCO temel eğitime ağırlık verirken DB teknik ve mesleki eğitime ağırlık verir. Washington Uzlaşısı çerçevesinde örgütlenen neoliberal politikaların ilk döneminde, 1980’ler ve 1990’ların ilk yarısında temel eğitimde verimlilik analizi gündeme gelir. Bu dönemde yüksek öğrenim eğitim ajandasının altlarında yer alırken; mesleki ve teknik eğitime de destekler azalır. 1990’ların ortasından 2005’e kadar Birleşmiş Milletlerin Milenyum Kalkınma Hedeflerinden (Millenium Developmental Goal – MDG) Evrensel Temel Eğitim (Universal Primary Education – UPE) hedefi geçerli politika hedefidir. Bununla birlikte, ortaöğretim, mesleki eğitim (VET), yaygın eğitim ve yükseköğrenim

bütünsel bir sorun olarak ele alınmaktadır. Daha fazla uluslararasılaşma ve standartlaşma hedeflenirken, bunun yüksek vasıf ve bilgi ekonomisi hedefiyle yapılması talep edilir (A.e.). Eğitim reformu ekonomide duyulan vasıflı işgücü arz talep durumunu dengeleyebilecek bir araç olarak görülmektedir. Vasıflı işgücü arz-talep durumu mesleki ve teknik eğitim ile olan doğrudan etkileşiminin yanı sıra genel eğitim durumundan da etkilenmektedir. OECD ve DB gibi kuruluşların ve ulusal eğitim politikalarının genel eğitime dair duyarlılıkları bu etkileşimi gözetmektedir. 1986 yılında *3308 Sayılı Çıvraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu* çıkarılır. Bu kanun işgücü eğitimi yönetiminde ileri bir adım olarak görülebilir.

Türkiye'nin neoliberalleşme seyriyle eş zamanlı giden eğitim reformu sürecinin en birinci argümanı eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin kuvvetlendirilmesi olagelmıştır. Genel bir talep olmanın yanısıra bu argüman doğrudan mesleki eğitim politikalarını adres göstermektedir. Eğitim reformunun bir diğer boyutu özelleştirme pratikleridir. Eğitimde neoliberalleşmenin en belirgin göstergeler biri de özel okul mefhumudur. Daha geniş planda eğitim alanında sermaye etkinliğinin artmasıdır. Sermayenin doğrudan ve dolaylı olmak üzere eğitim alanında iki şekilde faaliyet gösterdiğini belirtmiştik. Türkiye neoliberalleşmesinin bu ilk evresinde eğitim sermaye açısından öncelikle bir yatırım alanı olarak görülür. Ercan'a göre (1998:112) sermayenin eğitime olan ilgisi 1980'ler sonrası açığa çıkan aşırı sermaye birikiminin sonucu olarak sermaye olanaklarını değerlendirecek bir yol olarak ortaya çıkar. Birikimin sonuçları bununla sınırlı kalmaz. Para, üretken ve ticari sermaye üzerinde uluslararasılaşmanın özgün etkisiyle belirli bir egemenlik kuran genel olarak sermaye, içinde bulunduğu toplumsallığı dönüştürmede de iddia sahibi bir aktör olacaktır (Ercan, 1998: 165). İzleyen süreçte, bu iddia eğitimin üretim alanındaki işlevine müdahale anlamına gelecektir. Başka bir ifadeyle, yerel sermaye eğitimi toplumsal formasyonun çekirdek gücü olan işgücünü şekillendirmenin bir aracı olarak keşfetmektedir. Bir kez daha altını çizmek gerekirse bu Türkiye sermayesinin eğitim hizmetini üretecek ve pazarlayacak seviyeye gelmesinin bir sonucudur. Yerel sermaye geldiği aşamada uluslararası rekabete sistemine daha donanımlı girmek istemekte ve bunun da nitelikli insan gücü, çağın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip insan gücü ile olacağının farkına varmaktadır (A.e.:166).

Bu eğilimin en güçlü temsilcisi TÜSİAD söz konusu ilgiyi kurum raporlarında sıklıkla dile getirir. Aşağıdaki alıntı bu ilgi ve müdahale arzusunun tipik bir ifadesidir:

“Türkiye ekonomisinin potansiyel büyümesini 1 puan kadar yukarıya çıkarabilecek başka bir faktör de eğitimidir. Çalışmalarımızın açıkça gösterdiği üzere, eğitim alanında doğru ve zamanlı adımlar bütün yapısal reformların etkinliğini artıracacağı gibi, eğitimin kapsamından niteliğine, eğitimcinin eğitiminden müfredata kadar ele aldığımız kapsamıyla eğitim, önümüzdeki yılda da temel çalışma alanlarımızdan biri olmaya devam edecektir” (TÜSİAD, 2013:7).

MÜSİAD sınıf arkadaşlarını genel çıkarlar bakımından yalnız bırakmadığı gibi uzun süredir inşa edilen eğitim reform söylemine yerinde ve zamanında eklemeler ve katkısını sunar. MÜSİAD’ın 2012 tarihli ekonomi raporunda Türkiye’nin bir orta gelir tuzağıyla karşı karşıya olduğu ve bunu aşmak üzere küresel rekabet gücünün artırılması gerektiğine ve bu gerekliliğe cevap verecek politikanın da eğitim politikası olduğuna dikkat çekilir. Eğitim reformu söylemi bu raporda da beklendiği üzere işgücüne katılım oranının artırılması, işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi ve işgücü verimliliğinin artırılması uğraklarından geçerek vücut bulur (MÜSİAD, 2012:23).

Küreselleşme Çağının Yetkinlikleri

Küreselleşme çağının nitelik gereksiniminin temel belirleyeni yeni teknolojiler ve işin organizasyonundaki gelişmelerdir. Avrupa Toplulukları Komisyonu (European Commission – EC) (2008)⁴ bu etkileşim ile ilgili tespitlerde bulunurken; teknoloji ile olan etkileşimin yaratacağı kutuplaşmaya dikkat çekmektedir. Buna göre, yeni teknolojik gelişmeler bilişsel ve iletişimsel görevler gibi yüksek nitelik gerektiren rutin olmayan işleri ikame edemediği gibi bakım veya kamyon sürücülüğü gibi özellikle hizmet sektöründe yoğunlaşan düşük nitelikli işleri ikame edememektedir (A.e.:8). Ancak otomasyon ve bilgisayarlı otomasyon orta düzey nitelik gerektiren rutin görevler ve tekrarlı işlerin yerine geçebilir veya dışarıdan temin edilebilir (A.e.). Bu da mesleklerin nitelik spektrumunun uçlarında yığılmasına yol açmaktadır. İşgücü piyasasındaki bu kutuplaşma ücretlerde de kutuplaşmaya neden olmaktadır. İş piyasasının bir ucundaki az sayıdaki yüksek nitelikli çalışanlar yüksek ücretler alırken; diğer uçtaki az vasıflı veya vasıfsızlar artan düzeyde güvencesizleşmekte ve yoksullaşmaktadır. İş organizasyonunun gereksinimlerinden başlayan bu teknik seçim hiyerarşik toplumsal düzeni yeniden üretmektedir.

İşgücünün bu iş organizasyonu ve işbölümüne uygun tasniflenmesi eğitim yoluyla olduğu ölçüde, eğitim reformları tek tek ülkeler için de AB ve OECD gibi bölgesel kuruluşlar için de birincil gündem olmayı sürdürmektedir. 21. Yüzyıl Becerileri’ni kazandırmak bu gündemin başlıklarından biridir. İşgücüne dahil

olacak tüm bireylerin eğitimden geçirilerek dijital yönelimli bu becerilere haiz olacağı bir tablo ütopyik görünmektedir; dolayısıyla beceriler vurgusu esas itibariyle işgücü piyasasının düzenlenmesindeki temel bir parametreye tekbül etmektedir. Beceri formasyonu işgücü piyasasının yeniden yapılandırılmasının aracı olurken, uluslararası ölçekte de teknoloji, sanayi ve beceri temelli bir segmentasyonu işaret etmektedir. Bir yandan da 21. Yüzyıl Becerileri, bu çağın eğitim felsefesini açığa vurmaktadır. Finegold ve Notabartolo (2010:6) uluslararası ve ulusal beceri değerlendirmelerine bakarak, eleştirel düşünme, iletişim, işbirliği, esneklik ve uyum yeteneği olmak üzere beş temel beceriden söz ederler. Karşılaştırmalı ülke literatürü incelemelerine dayanarak bu beş temel becerinin dahil olduğu bir kategorizasyon yaparlar (2010:7):

Tablo: 21. Yüzyıl Yetkinlikleri

Analitik Beceriler	Kişilerarası Beceriler	Uygulama Yeteneği	Bilgi İşleme	Değişim Kapasitesi
Eleştirel Düşünme	İletişim	İnisiyatif ve Kendi kendini yönetme	Enformasyon Okuryazarlığı	Yaratıcılık/ İnovasyon
Problem Çözme	İşbirliği	Üretkenlik	Medya Okuryazarlığı	Uyarlanabilir Öğrenme/ Öğrenmeyi Öğrenme
Karar Alma	Liderlik ve Sorumluluk		Dijital Yurttaşlık	Esneklik
Araştırma ve Sorgulama			Bilgi ve İletişim Teknolojileri Uygulama	

Beceriler sepeti bize sadece eğitim felsefesini değil, işyerinin gereksindiği özellikleri ve çalışma yaşamının yaslandığı iş etiğini göstermektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (2012:53) 21. Yüzyıl Becerileri'ne dair yaptığı vurgu bu organik ilişkiyi daha açık ifade eder:

“21. yüzyıl becerileri farklı kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmıştır ancak genel olarak bireylerde sahip olmaları beklenen beceriler rekabet

şartlarına hızlı uyum gösteren, takım ile çalışabilen, problem çözme yeteneğine sahip, bilgi okuryazarı, inisiyatif alan, iki yönlü iletişim kurabilen, müşteri (kullanıcı) odaklı, sürekli öğrenen ve gelişen, mesleği ile ilgili konularda genel bilgi ve beceriye sahip, mesleğinde en az bir konuda uzman ve disiplinli olmaları şeklinde tanımlanmaktadır” (MEB, 2012:53).

Eğitim reformu söylemi yukarıda ifade edilen yeni değerler etrafında, uluslararası neoliberal eğitim felsefesiyle uyumlu bir şekilde oluşturulmaktadır. Bir yandan da verili sosyo-ekonomik koşullar ve uluslararası eşitsiz yapılanma etkisi altında mesleki eğitim politikalarına bir işlev biçilmektedir.

Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim: Olanaklar ve Sınırlılıklar

21. yüzyıl becerileri müfredatın küresel ölçekteki karşılığıdır. Ancak bu beceri ve yetkinlikler çerçevesi tam da bu küresel kapitalist sistemin kendisinden kaynaklı farklı eğitim politikalarına tekabül edebilir. Nitelikli işgücü ileri kapitalist ülkelerde ar-ge ve yaratım süreçlerinde ihtiyaç duyulan yaratıcı ve yenilikçi beyin gücü olarak işgücünü anlatırken; Türkiye gibi geç sanayileşmiş ülkelerde nitelikli ara elemana karşılık gelmektedir. Türkiye’de mesleki eğitim politikası söyleminin merkezindeki nitelik vurgusunun anlamı budur. Yaygın, kitle eğitimi olarak meslek okulları politikası izlenmeli, diğer taraftan yine küresel ajandayla uyumlu olarak yaratıcı, yenilikçi beyinler araştırma-geliştirme çalışmalarının yürütüldüğü yüksek öğrenime yönlendirilmelidirler. Bu iki politika, insan kaynağını etkin kullanma siyaseti potasında neoliberal eğitim felsefesinin vücut bulmasıdır. Bu felsefeyi yapılandıran temel unsur ise basitçe küresel rekabete uyum söylemidir.

Rekabet gücü söylemi ekonomik kalkınma stratejilerinin ve ekonomi politikalarının belirleyicisidir. Bir ürünün uluslararası piyasadaki dolaşımını fiyat ve kalite gibi değişkenler belirler. Bu değişkenlerin etkililiği ise emek-yoğun veya teknoloji yoğun olmak üzere üretim stratejileriyle belirlenmektedir. Gıda, tütün, tekstil, giyim ve mobilya gibi düşük teknoloji sanayi ürünleri Türkiye’nin ihracatın damgasını vuran ürünlerdir. Bu Türkiye’nin üretim rejiminin emek-yoğun üretim stratejisine dayandığını gösterirken; eğitime dair belgelerdeki genç nüfus vurgusunun anlamını açığa çıkarmaktadır. Bu üretim stratejisinin sürdürülebildiği sorunu ise sermayenin gündemini zorlamaktadır.

Saygılı (2003:50) ihracata dönüklük açısından Türkiye’nin OECD ülkeleri ortalamasının altında kaldığını belirtir ve üretimin teknolojik yapısı itibariyle de OECD eğilimini yakalayamadığını belirtir. Küçükkiremitçi (2006)’ye ait

başka bir çalışma bu durumun devam ettiğini ortaya koymaktadır. Çalışma, Türk sanayi sektörünün “tekstil, giyim eşyası ve deri işlemede kullanılan makineler, diğer genel amaçlı makineler, radyo ve televizyon vericileri ile telefon telgraf teçhizatı, tıbbi ve cerrahi teçhizat vb.” gibi orta ve ileri teknoloji gerektiren sektörlerde rekabet gücüne sahip olmadığına” dikkat çeker (2006:23). Bu tablo işgücünün vasıflandırılması düşük teknoloji kapanın aşılması gerektiğini işaret eder. Düşük teknoloji kapanı bir yandan da niteliksiz işgücü kapanı olarak yaşanmaktadır. Türkiye sanayide kapasite sorunu olduğu kadar bunu çözme araçlarından biri olarak nitelikli işgücü sorunu da yaşamaktadır. Tam da bu noktada genç nüfus ve onun eğitilmesi devreye girer. Ancak, genç nüfusun vasıflandırılması ve nitelikli işgücü haline getirilmesi konusundaki sınırlılıklar veya strateji eksikliği, Türkiye’deki mesleki eğitim politikalarına rengini veren bir özellik olduğu da görülmektedir.

Genç nüfusun yüksekliği ile tariflenen beşeri sermaye birikiminin ekonomik gelişmeye etkisi verimliliğin ve işgücünün kalitesinin artmasıyla mümkün olacaktır (Behar, 1998:20). Türkiye imalat sanayinin teknolojik yapısı ve kapasitesi, mesleki ve teknik eğitim alanında strateji eksikliği ya da yetersizliğinin yapısal temelidir. Eğitimde yeniden yapılandırmanın bu yapısal değişikliğe bir karşılık olmasının beklendiği görülmektedir.

Sınırlılıklardan Olanaklara:

Mesleki ve Teknik Eğitimin Hegemonik Potansiyeli

Özellikle 1980’ler sonrasının birikimiyle sermayenin eğitim alanına hem bir yatırım unsuru hem de bir işgücü yetiştirme unsuru olarak yaklaşma cesaretini bulduğunu gördük. Aynı zamanda, yeniden yapılandırma çerçevesinde devletin bu noktada cesaretlendirici bir rol üstlendiği izlenebiliyor. Mesleki eğitim politikalarının hegemonik potansiyelinden konuşmak, neoliberal yapılanma ve kurumsallıkta kat edilen yollardan sonra mümkün olmaktadır. Mesleki eğitimin yeniden düzenlenmesi gerektiğine dair vurgu üretim rejiminde değişikliğe gitme talebiyle iç içe geçer.

2000’li yıllara gelindiğinde bu kazanımların sınırlılıkları açığa çıkarken, neoliberal hegemonyanın tesisinde de yeni bir safhaya geçilmiş olur. 2001 krizi sonrasında yeni bir birikim stratejisi gerekliliği konuya başlar. 2000’lerle birlikte geç kapitalistleşmenin yol açtığı sınırlılıklar emek üretkenliğinin yükselmesi, finansal yapıların oluşturulması ve küresel sermaye ile bağın güçlenmesi ile telafi edilmektedir (Yaman-Öztürk ve Ercan, 2009:65). Kriz sonucu üretken yatırımların hız kazanması gerçekliği ile birlikte üretimde daha verimli ve etkin bir seviye geçmenin koşulları oluşmuş görünüyor (A.e.).

Üretim stratejisi bağlamında, mesleki ve teknik eğitim politikası alanında kurumsal ve yasal düzenlemelere gidilmesi beklenecektir. AKP döneminin eğitim politikasının en önemli unsurunun mesleki eğitim olması bu geçişten ileri gelir. Türkiye sanayileşmesi ve kalkınması açısından mesleki ve teknik eğitimin eğitime kritik bir rol biçilmiş olur. Büyük ölçüde idare edilen ve idare edilebilir bir konu olarak ele alınagelen işgücünün vasıflandırılması sorunu meslek eğitim düzenlemeleri ile radikal bir müdahale planının parçası olarak tasavvur edilir.

Sıcak para akışının azalması, üretim stratejisinin sınırlarına dayanması veya kriz alametleri yeni bir kalkınma stratejisi talebinin oluşmasına yol verir. Mesleki ve teknik eğitim politikaları bu kalkınma stratejisinin bir bileşeni olarak ele alınmaktadır. Özellikle 2008 krizi sonrası nitelikli işgücü talebine vurgunun artması bu bağı açıklamaktadır. Sanayi Stratejisi Planları bu talebin ve niyetin apaçık ilan edildiği temel belgelerdir. *2011-2014 Sanayi Stratejisi Planı*'nda rekabet gücünün birtakım politika değişikliklerini zorunlu kıldığı ortaya konur. Bu uzun alıntı mesleki eğitim politikalarında dönüşüm söylemin dayandırabileceğimiz zeminin özeti niteliğindedir.

“Küresel rekabet gücünü arttırmanın önemi özellikle içinde bulunduğumuz dönemde daha da hissedilir olmuştur. ... Özellikle Çin ve Hindistan'ın küresel ekonomiye entegrasyonu ile birlikte, Türkiye'nin rekabet gücünü ucuz işgücüne dayandırması mümkün görünmemektedir. Türkiye'nin rekabet gücünün arttırılması için etkin işleyen bir piyasa mekanizmasının, elverişli bir yatırım ortamının ve kurumsal yapının tesis edilmesi gerekmektedir. Firmaların beceri düzeyi yüksek bir işgücü ile faaliyetlerini sürdürmeleri mümkün hale getirilmelidir. Tüm bunlara ilaveten, altyapı sektörlerinin nitelikli ve ucuz girdi sağlamalarını kolaylaştıracak düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Söz konusu düzenlemelerin hayata geçirilmesinde izlenecek yol haritası Türkiye'nin sanayi stratejisi olacaktır” (2010:9).

Bu sanayi stratejisinin birincil unsurlarından biri okul-sanayi ilişkisi ve işbirliğinin kuvvetlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Okul- sanayi işbirliğinin mesleki ve teknik öğrenim bağlamında örgütlenmesine dair en tipik örnek Organize Sanayi Bölgeleri'nde meslek okullarının açılmasıdır. 2000 yılında 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu⁵ yürürlüğe girmiştir. Güncel veriler itibariyle bugün toplam 284 Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır.⁶ T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve MEB işbirliğinde “*Organize Sanayi Bölgelerinde Mesleki ve Teknik Eğitimin Güçlendirilmesi*” Protokolü 2012 tarihinde imzalanır. Takiben “*2012-2013*

Eğitim ve Öğretim Yılında Organize Sanayi Bölgelerindeki Özel Mesleki ve Teknik Eğitim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilere Destek Verilmesine İlişkin Tebliğ” ile özel sektöre vaat edilen teşvikler (kısmen) hayata geçirilir ve branşlara göre öğrenci başına destekler verilir.⁷

Okul-sanayi veya okul –işletme işbirliğinin geliştirilmesi hedefi eğitim alanındaki hemen tüm faaliyetlerin ana yönelimidir. Bu hedef aynı zamandan neoliberal yönetim modeli ile uyum içerisindedir. Mesleki eğitim alanındaki merkezi adımların atılması yine bu modelle uyum içerisinde devam eder. Örneğin 2012’de bir Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı düzenlenir ve *İstihdam ve Mesleki Eğitim İlişkisinin Güçlendirilmesi Eylem Planı (İMEİGEP)* hazırlanır. Bu plana göre mesleki eğitimdeki devlet merkezci yaklaşımdan sivil toplumdaki paydaşların katılımının sağlandığı bir politika yapım anlayışına geçilmesi gerektiğine vurgu yapılır. Sözü edilen paydaşlar yerel sermaye aktörleriydi ve Çalıştay’da özel sektörün mesleki ve teknik eğitim alanında faaliyetlerinin arttırılması için düzenlemeler (Teşvikler, arsa tahsisi, vergi muafiyeti, kredi kolaylığı, bürokratik engellerin ortadan kaldırılması, sosyal güvenlik primlerine ait indirim/muafiyetler vb.) yapılacağı belirtilir. Koç Holding tarafından hayata geçirilen *Meslek Lisesi Memleket Meselesi (MLMM)*, özel sektör ortaklı projelerin ve okul-işletme yönetim modelinin öncüllerindendi. İşsizlik probleminde çözüm olmak ve nitelikli işgücü ihtiyacına karşılık gelmek üzere 2006 yılında MEB ile Koç Holding Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi için İşbirliği Protokolünü imzalar. Proje taraflarının da belirttiği üzere bu protokol ile mesleki eğitim alanında devlet ve iş dünyası işbirliğinin tohumları atılmaktadır. Özel sektörün meslek okullarına yatırım yapması anlamında öncüdür. Daha önce belirtildiği gibi mesleki okullarını, çocuklarının eğitimine fazla para harcamadan onların meslek kazanacakları bir yol olarak gören işçi aileleri tercih etmektedir. Yoksul toplumsal kesimlere hitap eden bir alanda yatırım yapmak ise karlı olmadığı ölçüde özel sektörün kaçındığı bir durumdur. Bu yaklaşımın değiştirilmesi projenin hedeflerinden biri olarak sunulur. Eğitimin bir üretim girdisi olarak ele alınışının kurumsallaşmasının bir adımı olduğunu da söylenebilir proje için.

İzleyen süreçte, devlet öncülüğünde ve başta TÜSİAD olmak üzere Türkiye’deki farklı sermaye gruplarının istek ve teşvikiyle, yeniden bir sanayi üretimi temelinde uzun vadeli stratejik bir tercih olarak mesleki eğitim politikaları bir ulusal çıkar olarak memleket gündemine yerleşmiş olur.

Mesleki ve Teknik Eğitimde Güncel Durum

2012 yılında 6287 Sayılı Kanun ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim

Temel Kanunu ve ilgili mevzuatta yapılan değişikliklerle kamuoyunda 4+4+4 olarak bilinen 12 yıllık kesintili zorunlu eğitim modeline hayata geçirilir. Bu yeni modelin eleştirilerin temelinde modelin muhafazakârlaşma ile emek sömürsünü yaygınlaştırma-derinleştirme gibi sonuçlarının olacağı iddiaları yer alır. Hükümet cephesinden ise insan kaynağının en iyi şekilde kullanılmasına vesile olacak bir sistem olarak Türkiye'nin aradığı eğitim reformu girişimi olarak sunulmaktadır. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Fikri Işık (2014) eğitim sistemini sanayi ve teknoloji eksenine oturttuğu bakış açısıyla yeni eğitim sistemine desteğini şöyle açıklar:

“Yeraltı kaynaklarından daha çok önemli kaynağımız var; o da insan kaynağımız. Hele de bireysel yaratıcılıkta gerçekten iyi bir niteliği olan Türk insanının bu niteliği eğitim ile taçlandırması, kendisi ve ülkesi açısından da değer üreten hale gelmesi çok önemli. Türkiye’de yabancı yatırımcılara; ‘Neden Türkiye’desiniz’ diye sorulduğunda cevap nitelikli insan gücüdür. Bu insan gücünün niteliğinin en üst noktaya çıkarılması hepimizi ortak hedefidir. Bu noktada çok ciddi çalışmalar yapılıyor. Eğitim sistemimizde önemli gelişmeler sağlanıyor. Bir dönem meslek eğitiminde gerileme söz konusu oldu ama son yaptığımız 4+4+4 düzenlemesiyle meslek eğitiminin önündeki engeli de tamamen kaldırdık.”

MÜSİAD’ın eğitimin istihdamla olan ilişkisini güçlendirmesiyle taktir ettiği bu model, Eğitim-Sen tarafından çocuk işçiliğinin artmasına neden olmakla eleştirilir. Bu yeni modele dair tartışmalar devam ederken; yıllar içerisinde sosyo-ekonomik koşulların yarattığı zemin üzerinde, özellikle mesleki eğitim politikaları alanında güçlü bir mutabakat oluştuğunu izlemek mümkündür. İnsan sermayesi, küresel rekabet için gerekli işgücü kaynağının oluşturulması bu ulusal mutabakatın temel motivasyonudur. Akçay’ın (2014) benzetmesiyle eğitim kartı bu süreçte ulusal ve uluslararası ölçekte el arttıracak bir karttır ve “yeni bir kalkınmacı ittifakı”nın meşruluk zemini olduğu kadar kaynak ve dayanağı ve bir ölçüde de göstereni olarak yorumlanabilir.⁸

Sonuç

Bu çalışmada, eğitim ve işgücü piyasaları arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi temelinde neoliberal eğitim felsefesinin ana hatları çizilmektedir. Okul-sanayi işbirliğinin bu anlamıyla bir model olmaktan öte, bu felsefede kurucu bir yaklaşım olduğu ortaya konurken; mesleki ve teknik eğitim politikalarına yönelik artan ilgi bu çerçevede temel bir bileşen olarak ele alınmaktadır. Türkiye’nin uluslararası ekonomik sisteme entegrasyon yolundaki çabaları ile

mesleki ve teknik eğitim politikalarına atfettiği önem arasındaki ilişki neoliberal hegemonya projesi kavramsallaştırmasına referansla ele alınmaktadır. Yeni bir sermaye birikim stratejisi arayışı içerisinde mesleki ve teknik eğitime biçilen rol onun neoliberal yeniden yapılandırma sürecindeki hacmi işaret etmekte ve bu bakımdan çalışma içerisinde mesleki eğitim politikalarının hegemonik potansiyeli sorgulanmaktadır. Mesleki eğitim politikalarının, uluslararası işbölümüne uygun olarak ve sermaye birikim ve donanım kapasitesi ölçüsünde tasarlanması; onu uluslararası neoliberal hegemonya projesi bünyesinde siyasal ve yönetsel bir etkinlik olarak görmemize olanak tanımaktadır.

1980'lerin sermaye birikimi ile Türkiye sermayesi eğitim alanında etkinlik gösterebilecek bir ekonomik güç kazanırken, ilerleyen yıllarda bu gücün toplumsal bir dönüştürücü güç olarak yaşanmaktadır. Bu birikim ve güçle eğitim önce bir yatırım alanı olarak işlevselleştirilirken; sonrasında sermayenin eğitime işgücünün eğitilmesi rolüyle dolaylı, fakat toplumsal sistemin yeniden üretimi bağlamında, daha uzun soluklu bir işlev yüklediği görülmektedir. 2001 krizi sonrası eğitim ile istihdam ilişkisi vurgusu ve insan sermayesi yaklaşımı eğitim politikalarına ve müfredata damgasını vurur. Emek yoğun rekabet stratejinin ekonomik büyüme ve sermaye birikimi sağlamaktan uzaklaşması, bir üretim stratejisi değişikliğini gerektirmektedir. Mesleki eğitim politikası reformları bu gerekliliğe bir yanıt olmak üzere, dahası yeni bir birikim stratejisinin kritik bir uğrağı olmak üzere tasarlanır.

Küresel rekabetçi sistem farklı politika alanlarını da kapitalist ilişkilerin içerisine dahil etmektedir; ki bugün eğitim ve öğretim politikası ekonomik politikanın bir fonksiyonu halini almıştır. Belirtildiği üzere bu üretim rejimi değişikliğinin doğurduğu bir ihtiyaçtır ve “devletler, yapabildikleri ölçüde, işgüçlerinin uluslararası sermaye için istenir ve erişilebilir hale getirmek amacıyla rekabet etmektedirler” (Ashton ve Green, 1996: 40). Bu rekabette, yüksek nitelikli işgücünün desteklenmesi olası bir stratejidir. Bu seçim sermaye birikim stratejisinde bir uzlaşma ile hegemonik bir mahiyet kazanır.

2007-2008 krizinin ertesinde, nitelikli işgücü söyleminin yapısal bir reformun parçası olarak kurgulandığı ve mesleki ve teknik eğitim politikalarının stratejik önemde devlet politikaları olarak formüle edildiği ortaya konmaktadır. Böylelikle, mesleki eğitim politikaları bir ulusal çıkar olarak sunulur. Mesleki ve teknik eğitim politikası başlığı altında ele alınan işgücünün vasıflandırılması dair düzenleyici pratikler, ekonominin önünü açması için mutabık olunan bir ekonomik kalkınmacı ittifakın başat gündemi olmaktadır. Bunun üzerine, sanayi ve teknoloji politikaları etrafında, yeni bir ekonomik

kalkınma hamlesine karşılık gelmesi beklendiği ölçüde mesleki ve teknik eğitim politikalarının farklı sermaye kesimlerini birleştiren ulusal bir proje olma potansiyeli kazandığı söylenebilir. Bir hegemonya projesinin başarılı olması ideolojik işlev ile sermaye birikim işlevi arasındaki çelişkiyi dengede tutabilmesi ve açığı daraltabilmesinden geçmektedir. Neoliberal hegemonya projesinin eğitim uğrağında yaşanan budur. Mutlak ekonomi mantığının doğallaştırıldığı kapalı devre sistem bu çelişkiyi şimdilik aza indirdiği ölçüde varlığını sürdürmektedir.

DİPNOTLAR

- 1 Kültürel yeniden üretimci modelin en temel ilham ve referans kaynağı Bourdieu ve Passeron'un "*Reproduction in Education, Society and Culture*" (*Yeniden Üretim*) adlı çalışmalarıdır. Kültürel yeniden üretimci model baskın ideoloji ve kültürün verili hiyerarşik toplumun eğitim yoluyla nasıl muhafaza edildiğine ve yeniden üretildiğine odaklanır. Bourdieu ve Passeron (1990) bu çalışmalarında, işçi sınıfı çocuklarının okuldan dışlanma süreçlerini anlamaya çalışırlar ve eğitim sisteminin temelde bir seçme, eleme ve seçme görünümü altında bir eleme işlevi yerine getirdiğine dikkat çekerler. Farklı toplumsal sınıfların eğitimin farklı form ve aşamalarında eşitsiz temsili sınıfsal menşeden kaynaklı avantaj ve dezavantajları keskinleştirerek yeniden üretmektedir (A.e.:155). Böylelikle eğitim halihazırda eşitsiz olan toplumsal yapının doğallaştırılması işlevini yerine getirmektedir. Müfredat, belirli bir tarihselliği olan üretim ilişkilerinin öncesiz ve sonrasız algılanmasına aracılık eder.
- 2 Ekonomik yeniden üretimci yaklaşımın öncülüğünü Bowles ve Gintis'in yaptığı söylenebilir. Amerika'daki okul sistemini inceledikleri 1976 tarihli *Schooling in Capitalist America: Educational Reform and the Contradictions of Economic Life* adlı çalışmada eğitim sistemi ile işyeri sistemi ve iş ilişkileri örgütlenmesi arasındaki benzerliğe, örtüşmeye dikkat çekerler. Zaman içerisinde, işyerinin ihtiyaçları değişikçe müfredatın değiştiğini izlerler. Kapitalist toplumdaki sınıf etkileşimleri ve bunun üzerinden arzu edilen işgücünü tarifleyen nitelik, beceri ve ahlaki normlar sınıf yani derslik içerisindeki sosyallik ve müfredat ile oluşturulmaktadır (Aronowitz ve Giroux, 1986:74). Okul ile işyeri/fabrika düzeni arasında benzerlik kurulmaktadır ve bu benzerlik ideolojik olmaktan öte doğrudan pratiklerle ilgili bir benzerliktir.
- 3 Castells üç ciltlik *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* derlemesinde, küreselleşme ve enformasyonun organik ilişkisi üzerine inşa

ettiği teorik çerçeve ile toplumsal yapının değişimini analiz etmektedir. Daha fazlası için Bkz. Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür-Ağ Toplumunun Yükselişi, 1. Cilt, Çev. E. Kılıç. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay. , ve Castells, M. (2007). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, 3. cilt: Binyılın Sonu., Çev. E. Kılıç. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.*

- 4 Çevrimiçi <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008SC3058&from=en>
- 5 “Organize Sanayi Bölgeleri (OSB): Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, çarpık sanayileşme ve çevre sorunlarını önlemek, kentleşmeyi yönlendirmek, kaynakları rasyonel kullanmak, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla; sınırları tasdik edilmiş arazi parçalarının imar planlarındaki oranlar dahilinde gerekli idari, sosyal ve teknik altyapı alanları ile küçük imalat ve tamirat, ticaret, eğitim ve sağlık alanları, teknoloji geliştirme bölgeleri ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesiyle oluşturulan ve bu Kanun hükümlerine göre işletilen mal ve hizmet üretim bölgelerini,... ifade eder.” (2000)

6 <https://osbbs.sanayi.gov.tr/default.aspx>

7 **Tablo: Eğitim ve Öğretim Desteği Verilen Alanlar ve Tutarları**

Sıra No	Alan Adı	Destek Tutarı (TL)
1	Makine Teknolojisi	5.000
2	Metal Teknolojisi	4.500
3	Elektrik Elektronik Teknolojisi	5.000
4	Tekstil Teknolojisi	4.000
5	Mobilya ve İç Mekân Tasarımı	4.000
6	Plastik Teknolojisi	4.500
7	Motorlu Araçlar Teknolojisi	5.000
8	Gıda Teknolojisi	4.500
9	Kimya Teknolojisi	4.500
10	Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri	4.500
11	9. Sınıf	3.500

Kaynak: 13 Şubat 2013 Tarihli 28558 Sayılı Resmi Gazete.

8 <http://baslangicdergi.org/akp-tusiad-ve-kuresel-kriz-yeni-bir-kalkinmaci-ittifaka-dogru-mu/>

KAYNAKÇA

Akçay, Ü. (2014). “AKP, TÜSİAD ve Küresel Kriz: Yeni Bir Kalkınmacı İttifaka Doğru (mu?)” (Çevrimiçi) <http://baslangicdergi.org/akp-tusiad-ve-kuresel-kriz-yeni-bir-kalkinmaci-ittifaka-dogru-mu/>

Aronowitz, S./ Henry, A. Giroux (1986). Education Under Siege: The Conservative, Liberal and Radical Debate over Schooling (London:Routledge)

Ashton, D./Green, F. (1996). Education, Training and The Global Economy (Cheltenham: Edward Elgar)

Bebar, C. (1998). Türkiye'nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri (İstanbul, TUSİAD)

Bowles, S./Gintis, H. (2011). Schooling in Capitalist America: Educational Reform and the Contradictions of Economic Life (Haymarket Books)

Brown, P. (2001). “Skill Formation in the Twenty-First Century” Brown, Philip /Green, Andrew/ Lauder (Der.), High Skills: Globalization, Competitiveness, and Skill Formation (Oxford: OUP): 1-55.

Bulut, E. (2010). “Türkiye’de Mesleki Eğitimin Dönüşümü: Çocukların Fiyatlandırılması, Modülerleştirilmesi ve Yaşamboyu Öğrenme” İnal, Kemal (Der.), Türkiye’de Çocuk Emeği, (Ankara:Ütopya): 245-290.

Commission of the European Communities (2008). New Skills For New Jobs Anticipating and Matching Labour Market and Skills Needs (Brussels): SEC(2008) 3058. (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008SC3058&from=en>

Ercan, F. (1998). Eğitim ve Kapitalizm (İstanbul: Ceylan)

Ercan, F. (1999). “1980’lerde Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılanması: Küreselleşme ve Neoliberal Eğitim Politikaları”, 75 Yılda Eğitim, İstanbul, Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı, 23-38

- Finegold, D./Notarbartollo, Alexis S. (2010). 21st-Century Competencies and Their Impact: An Interdisciplinary Literature Review (Çevrimiçi), http://www.hewlett.org/uploads/21st_Century_Competencies_Impact.pdf
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism* (Oxford University Press)
- Hill, D. (2004). “Books, Banks and Bullets: Controlling Our Minds—the Global Project of Imperialistic and Militaristic Neo-liberalism and Its Effect on Education Policy”. *Policy Futures in Education*, 2(3-4): 504-522.
- Işık, F. (2014). “Erasmus, iş dünyası ile eğitim sektörünün işbirliğini artıracak” 12.02.2014 (Çevrimiçi) <http://tobb.org.tr/Sayfalar/Detay.php?rid=19265&lst=MansetListesi>
- Jessop, B. (1983). “Accumulation Strategies, State Forms, and Hegemonic Projects” *Kapitalistate*, 10(11):89-111.
- Jessop, B. (1992). “Fordism and Post-Fordism: a Critical Reformulation” Scott, Allen J. / Storper, Michael (Der.), *Pathways to Regionalism and Industrial Development* (London:Routledge): 43-65.
- Küçükkiremitçi, O. (2006). “Dış Ticaretteki Rekabet Gücüne Göre Sanayi Sektörünün Değerlendirilmesi” (Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü) (Çevrimiçi) http://www.kalkinma.com.tr/data/file/raporlar/ESA/ga/2007-GA/GA-06-04-04_Dis_Ticaretteki_Rekabet_Gucune_Gore_Sanayi_Sektorunun_Degerlendirilmesi_1995_2005.pdf
- MEB (2012). *Mesleki ve Teknik Eğitim Çalıştayı* (Ankara)
- Moore, P. (2007). *Globalisation and Labour Struggle in Asia, A Neo-Gramscian Critique of South Korea’s Political Economy* (London, Tauris Academic Studies)
- MÜSİAD (2012). *The New Treshold In The Way Of Development: Middle Income Trap Turkish Economy Report* (İstanbul: MÜSİAD)
- Robertson, S./ Novelli, M./ Dale, R./ Tikly, L./Dachi, H./Alphonse, N. (2007). *Globalisation, Education and Development: Ideas, Actors and Dynamics*, (London:DfİD)

Saygılı, Ş. (2003). “Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu” Devlet Planlama Teşkilatı Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Stratejik Araştırmalar Dairesi Başkanlığı Yayın No.2675. (Çevrimiçi) http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Dr.Seref_Saygili_Bilgi_Ekonomisine_Gecis.pdf

Standing, G. (2011). The Precariat: The Dangerous New Class (London:Bloomsbury Academic)

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (2010). Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru) (Ankara) (Çevrimiçi) http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/sanayi_stratejisi_belgesi_2011_2014.pdf

TÜSİAD (2013). TÜSİAD 2013 Yılı Çalışmaları (İstanbul) (Çevrimiçi) <http://tusiad.org/tr/faaliyet-raporlari/item/7330-tusiad-faaliyet-raporu-2013>.

Vehbi Koç Vakfı (t.y.) MLMM'den Esinlenerek Hazırlanan Meslek Eğitiminde Okul-İşletme İşbirliği Rehberi (İstanbul) (Çevrimiçi) <http://www.mesleklisesimemleketmeselesi.com/tr-TR/?LANGUAGE=tr-TR>

Yaman-Öztürk, M./Ercan, F. (2009). “1979 Krizinden 2001 Krizine Türkiye’de Sermaye Birikim Süreci ve Yaşanan Dönüşümler” Praksis 19:55-93.